

ressò mont-roigenc

1640: DE GUERRES, SEGADORS, CAMBRILS I MONT-ROIG

Martí Rom

www.martirom.cat

01-07-2023

Des de fa temps vaig engrandint la meva biblioteca amb una munió de llibres (històrics, sociològics,...) sobre aquestes contrades tarragonines. I principalment que tractin, encara que sigui episòdicament, sobre Mont-roig.

Una llibreria propera a la plaça Mercadal de Reus és el meu santuari. És la Llibreria Gaudí del carrer de la Galera núm. 12. Hi ha la Montsant Fonts, filla de l'Isidre Fonts, un dels seus fundadors l'any 1965 i l'ànima de la llibreria durant molts anys. Aquest, m'explicava que Joan Miró hi anava sovint, quan s'estava a Mont-roig, a comprar llibres. Un cop, n'hi va encarregar un que no tenia a la botiga i, quan va arribar, va donar la casualitat que hi va anar algú de Mont-roig; aleshores, l'Isidre Fonts li va demanar si li podia lliurar aquell llibre a Miró, al seu mas. Miró, en agraïment li va enviar a la Llibreria una bonica carta amb un dibuix seu. Isidre Fonts va depositar aquesta carta al Museu de Montserrat.

Em costa poc deixar el fil del relat. Sovint un grapat d'anotacions mentals suren per damunt. Parlava de llibres històrics sobre el camp de Tarragona. Els llegeixo esperant que les diverses descripcions que s'hi fan puguin correspondre en general al context propi de Mont-roig. A més, amb neguiteja l'esperança de poder trobar possibles citacions del poble; encara que siguin en alguna nota a peu de pàgina on l'autor introdueix informacions paral·leles o auxiliars.

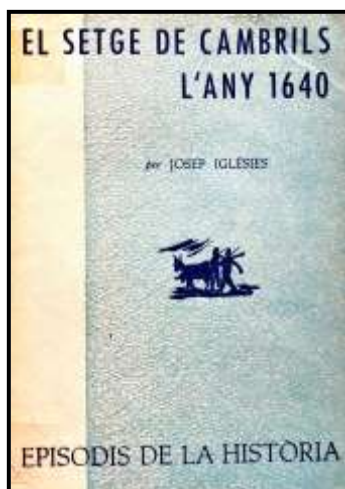
De mica en mica he anat trobant una sèrie d'informacions que poden ajudar a definir una àmplia història de Mont-roig. "anava anotant aquelles coses que mirava útils i curioses ... concernents a Mont-roig, de molts altres llocs, i no sent poques les que he tret d'algun autor que he tingut proporció de llegir i en son lloc citaré. I a la fi que en el successiu no quedin en oblit ...", són paraules de la introducció a la "Història de Mont-roig"¹ del seu autor Francesc Riba i Mestres que m'han servit per decidir-me a esmentar alguna petita troballa. A més, potser en un futur pugui ser el detonant d'alguna més àmplia investigació per part d'algun lletraferit o historiador afeccionat en algun dels onze cents segles futurs. La cultura, la historiografia, és una cursa de relleus. Un continua, on ho ha deixat un altre.

Parlaré doncs del llibre "El setge de Cambrils l'any 1640" de Josep Iglésies de la col·lecció "Episodis de la Història" (núm. 92, 1967) de Rafael Dalmau Editor.

Aquest episodi és una fita important per al desenvolupament de la Catalunya posterior, s'insereix dins de l'anomenada "Guerra dels 30 anys europea" (1618-1648) que va enfrontar la coalició dels *Austrias* (Espanya i Alemanya) amb els Borbons de França

¹ Pàg. 17.

amb el pretext de la independència dels Països Baixos. Hi varen intervenir personatges tan famosos com Felip IV, el Conde-Duque de Olivares, Lluís XIII, el cardenal Richelieu. Enmig d'aquest terrabastall hi trobem Pau Claris president d'aquella Generalitat que governava des de Salses (Rosselló, avui França) fins al delta de l'Ebre.

Catalunya vivia les conseqüències d'aquesta guerra europea: hi contribuïa econòmicament i mantenia les tropes mercenàries dels exèrcits espanyols. A més, ja hi havia certes reivindicacions independentistes. El 7 de juny de 1640, dia de Corpus, es varen revoltar a Barcelona els coneguts com a “Segadors”, contra els representants de les forces espanyoles i maten el propi virrei. És el “Corpus de sang”. Aleshores, Pau Claris va intentar cercar l'ajut de França nomenant el rei Lluís XIII Comte de Barcelona. En endavant, els catalans no sabrien dir si era protecció o domini francès.

Al mes de setembre va començar a reunir-se a l'Aragó un poderós exèrcit espanyol comandat pel Marqués de los Vélez. Les ordres reials manaven “*formar ejército bastante, compuesto así de parte de la milicia de Castilla, como de gente veterana de los presidios y naciones...*”. Mentre, a Catalunya, es preparava una reduïda força per enfrontar-s'hi. A més, eren bàsicament gent inexperta, mal preparada i sense coneixements de les tàctiques militars.

Un informe d'una missió de la Diputació de Barcelona (del 4 de desembre) deia : “a la plaça d'armes de Cambrils no y ha persona per governar las armes per estat desganat lo egregi Comte de Savallà qui les governa, ni gent per a resistir l'enemich, de tal manera que, si no si envie socorro, li seria fàcil arribar a posar siti a aquesta ciutat...”. El propi Comte de Savallà escrivia (2 de desembre) : “Senyor, som arribats a temps de parlar clar... per socórrer les parts i puestos de Tortosa, havia donat ordre se alsàs sometent general, i, per a facilitar més expedició, havia enviat el capità Jacint Olzina a Mont-roig ahon se havia de juntar dit somatent i se'n havia emportat un carro de municions per a amunicionar la dita gent; ha estat el dit capità Olzina en Mont-roig des de dimecres, que comptàvem 27 de novembre, fins vuy, y solo se han juntat fins a 300 homes, cosa que d'una vila sola se podia tenir esperances de treure. Vista esta floxedat y que los avisos van continuament en pitjor, he fet altres manaments y remesos per tot lo Camp...La pobresa Sr. és causa de grans danys y a alguns causa de desesperació...”².

El dia 7 de desembre es posava en marxa l'exèrcit espanyol sota el comandament del Marqués de los Vélez. Sortiren de Tortosa 23.000 soldats d'infanteria, 3.100 cavalls, 250 oficials d'artilleria, 25 canons i 800 carros arrossegats per 2.000 mules. Eren castellans, guipuscoans, irlandesos, valons (de l'actual Bèlgica), italians i presidiaris portuguesos. L'enorme dificultat d'organització d'aquest gran exèrcit feu que l'avantguarda fes nit a tan sols dues llegües de Tortosa i la rereguarda no arribés a sortir.

A l'endemà, van enfilejar cap al Perelló, llavors era una petita població totalment emmurallada de 34 cases, on van perdre un dia al voler reduir la força que la defensava. A l'entrar, van descobrir que eren tan sols tretze homes. Deien les cròniques: “*se hizo*

² Pàg. 26

justicia de los rebeldes, colgándoles de las almenas... quedaron repartidos por las calles para exemplo y escarmiento... ”. Al matí del dia 9, van dirigir-se cap al Coll de Balaguer. Aquest era un important pas de les comunicacions del Camp de Tarragona i la vall de l’Ebre. Varen fer nit a mig camí. L’endemà el conqueriren derrotant les minses forces que el defensaven. “Hallaron poca piedad los rendidos, y ni los muertos estaban seguros de la indignación de los victoriosos; son terribles los primeros golpes de la ira. Allí vengaba el uno la ausencia de su casa, el otro la violencia con que fue llevado a la guerra, aquel daba satisfacción al agravio, este obedecía a su ferocidad, los más servían a la furia, los menos al castigo... ”. És una molt precisa descripció de les raons que molt sovint hi havia darrere del simple soldat.

La nit de l’11 la van passar a l’Hospitalet de l’Infant. No n’he trobat constància, però molt possiblement la nit del dia 12 la van passar al terme de Mont-roig.

A Cambrils s’hi havien concentrat uns 3.000 homes amuntegats, a les prop de 300 cases, sota les ordres d’Antoni d’Armengol, Baró de Rocafort, el sergent major Carles Betrolà i Jacint Vilosa que comandava les forces del Camp.

I al matí del dia 13, quan l’avantguarda s’apropava a Cambrils, mentre “el gros de les forces filipistes avançava temorós de veure’s atacat des dels boscos esparços que vorejaven el camí, el qual tanmateix transcorre molt a la vora del mar...”, va succeir la primera topada. Segons uns, les rodalies de Cambrils eren plenes de camperols alguns donant-se pressa per entrar i d’altres per fugir de l’immediat setge. Segons altres: “*empeçó gran algazara de bisca la tierra!, carne!, carne! y abança ynfanteria! y por un bosque de olivares y algarrobos empezaron a dispararnos la mosquetería con linda gana...* ”. I al crit de “*el que no fuese gallina, sígame*” va començar la batalla del bosc. “*Dióse tan buena maña nuestra gente que en poco más de media hora degollaron 800 hombres...* ”.

A continuació va començar el setge. Segons ens comenta el llibre: “Mentre el setge es prolongava, una part de la cavalleria era tramesa a rendir i fer-se donar queviures als pobles del Baix Camp... la cavalleria castellana entrà a Mont-roig i Riudoms, i posteriorment a la Selva i Alcover. Cada una d’aquestes localitats tenia la seva gent millor disposada a Cambrils, altra havia anat a defensar el Coll de Balaguer i potser hi havia deixat els ossos. Reus es trobava en el mateix cas i consta que tenia tot el jovent apte per a les armes a Cambrils...”³. En un altre lloc i citant un text de l’època diu que “Riudoms y Mont-roig, tota la gent fugii a la muntanya y los deixaren entrar a son gust...”⁴. En fi, abandonats, sense l’ajut de les tropes franceses que s’estaven a Tarragona, i de les pròpies forces de Tarragona i Barcelona, poca cosa es podia fer.

Però des de Barcelona es veien les coses ben diferents. No entenien la poca defensa que hi havia, i fins i tot es va arribar a publicar un ban posant pena de 500 lliures a qui tingués béns dels habitants de Reus, Riudoms, Mont-roig i Montbrió i no els denunciés per ésser confiscats⁵. Molt possiblement alguns episodis ajudaren a crear aquesta idea. Per exemple, el del frare franciscà Francesc Roig de Mont-roig que, segons sembla, anava pels pobles predicant que no era lícit prendre les armes contra el rei i demanava

³ Pàg. 43 i 44.

⁴ Pàg. 57.

⁵ Pàg. 45.

es donés pas lliure a les tropes espanyoles doncs aquestes sols volien arribar a Barcelona “per castigar la insolència dels barcelonins”⁶.

Els assetjats, el dia 14, intentaren negociar. Però al matí del dissabte 15 de desembre un “malentès” feu que les tropes filipistes ataquessin fortament quan s’anava a produir la rendició. *“No se oían sino quejas, voces y llantos de los que sin razón se veían despedazar; no se miraban sino cabezas partidas, brazos rotos, entrañas palpitantes, todo el suelo era sangre, todo el aire clamores, lo que se escuchaba ruido, lo que se advertía confusión; la lástima andaba mezclada con el furor; todos mataban, todos se compadecían, ninguno sabia detenerse...hasta oy martes 18, abrá muertos más 2.000 catalanes sin costarnos sino dos soldados”*. Tenien prou clar qui eren els enemics: els catalans!

El mateix dia 15 a la nit, es va donar garrot als tres caps militars de Cambrils i els van penjar de la muralla, per escarni amb les seves insígnies polítiques i militars. El saqueig fou total. Els supervivents foren condemnats a galeres o deixats lliures, depenent de si el poble d’on procedien s’havia enfrontat o no a les tropes filipistes. Els cadàvers dels caps militars no pogueren ser despenjats fins després de més de quaranta dies. Es va aprofitar una terrible nit de gener, quan bufava un enfurismat serè. La guarnició filipista no se’n va adonar.

L’avenç de les tropes continuà. El 23 de desembre es va rendir Tarragona. Però, el 26 de gener de 1641, en la batalla per Barcelona, es produeix la desfeta de Montjuïc i les tropes filipistes han de retrocedir fins Tarragona.

Francesc Riba i Mestres a la “Història de Mont-roig”⁷ diu: “L’any 1641 estaven allotjats a Mont-roig un terç de soldats dragons d’Espanya, el seu comandant Dn. Anton Pellicé i vingué l’ajudant Navarro que demanà tres carretades de garrofes que se li donaren, els Jurats (del poble) van buscar tres carros per portar-les a Tarragona; i que anava per les cases prenent carretells de vi blanc... Al cap de pocs dies tornà i prometent pagar-ho tot demanà una carretada de civada, que se li donà; prometé que els trauria els allotjaments, no sols no pagà, sinó que al cap de tres dies envià soldats perquè estessin allotjats a aquesta Vila... Quan se n’anaren demanaren quatre o cinc bagatges: els donaren tres matxos i un ruc, ni els tornaren ni els pagaren...”.

Continua: “L’any 1642 passant per aquesta Vila el Comissionari general de Tarragona, demanà quatre o cinc bagatges prometent tornar-los; li donaren tres matxos i dos rucs i ni els tornà, ni els pagà...”.

Com podem veure les guerres no són tan sols els camps de batalla, hi ha sempre repercussions econòmiques a les poblacions. I, a vegades, també afectacions a la vida d’algunes persones.

En poc temps, varen morir Pau Claris (febrer 1641), Richelieu (desembre de 1642) i Lluís XIII (maig de 1643). El Conde-Duque de Olivares va caure del poder el gener del 1643.

⁶ Pàg. 44.

⁷ Pàg. 173.

Finalment, Barcelona va ser ocupada l'agost del 1651, deu anys després. El 1659, pel Tractat dels Pirineus, Catalunya perdrà el Rosselló, el Conflent i part de la Cerdanya. El 1713, pel Tractat d'Utrecht, Espanya perdria finalment la possessió de Gibraltar. Fins avui en dia continua reclamant la seva sobirania. Els territoris de la Catalunya Nord els va donar definitivament per perduts.

Aquests són, principalment, unes citacions sobre Mont-roig (del llibre “El setge de Cambrils l'any 1640”) que s'insereixen en uns fets importants de la nostra història. Com esmentava a l'inici, Francesc Riba i Mestre “que en el successiu no quedin en oblit”.